

Turkish Journal of Shiite Studies

ISSN: 2687-1882 Cilt | Volume: 6 Sayı | Issue: 1 Haziran | June 2024

Diasporada Sünni ve Şii Kimliklerin Silikleştiği Mezheplerüstü Yaklaşımına Bir Örnek Olarak Amerikan "Make Space" Topluluğu

*An Example Of A Trans-sectarian Approach In The Diaspora Where Sunni And Shia Identities Are Blurred: The
American "Make Space" Community*

Halide Rumeysa KÜÇÜKÖNER

Doç. Dr., Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı,
Diyarbakır, Türkiye

Assoc. Prof. Dr., Dicle University Faculty of Theology, Department of History of Islamic Sects
Diyarbakır, Türkiye

Affiliate, George Mason University, Abusulayman Center For Global Islamic Studies, Fairfax,
VA, USA

rumeysah@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0141-8287>

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi | Date Received: 30.05.2024

Kabul Tarihi | Date Accepted: 29.06.2024

Yayın Tarihi | Date Published: 30.06.2024

DOI: <https://doi.org/10.48203/siader.1492348>

- Bu çalışmadaki veriler TÜBİTAK 2219 Yurtdışı Araştırma Bursu ile 1059B192202209 nolu proje kapsamında Amerika George Mason Üniversitesi'nde gerçekleştirilen araştırmalar sonucunda elde edilmiştir. TÜBİTAK'a projeme verdiği destekten ötürü teşekkürü borç bilirim.

Atıf/Citation: Küçüköner, Halide Rumeysa. "Diasporada Sünni ve Şii Kimliklerin Silikleştiği Mezheplerüstü Yaklaşımına Bir Örnek Olarak Amerikan "Make Space" Topluluğu". *Turkish Journal of Shiite Studies* 6/1 (Haziran 2024): 46-66. doi: 10.48203/siader.1492348

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını **CC BY-NC 4.0** lisansı altında yayımlanır.

Copyright & License: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the **CC BY-NC 4.0** license.

İntihal: Bu makale, Turnitin yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by Turnitin. No plagiarism detected.

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/siader> **mailto:** turkishshiiestudies@gmail.com

Abstract

The history of Islam in America begins with Muslims brought as slaves from Africa in the 17th century. Influenced by the multilingual, multicultural, "diverse" structure of the new country to which they came, Muslims were unwilling to transfer their local debates, essentially based on the Sunni-Shia divide, to this region. Instead, they preferred to reinforce their belonging under the umbrella concept of "Muslim. They have developed the identity of "Muslim American," which expresses a single sense of belonging between preserving their local culture and "being American". However, this identity has taken on a negative content due to events such as the September 11 attacks. This situation has forced Muslims to emphasize their integration into society, their "Americanness". The transition from "Muslim American" which emphasizes their Muslim identity to "American Muslim" signifies a prioritization of their American identity. The goal of this transition has been to create young American Muslim communities that have been raised with both Western and Islamic perspectives. Make Space, based in Virginia, USA, was born out of such an ideal. Make Space is a community founded on the idea of a non-sectarian space where young Muslims who have grown up in America's "freedom" environment can come with their own sectarian, cultural, and identity differences. It is the reflection of America's "diverse" identity on a Muslim community. This diverse structure paved the way for Make Space to adopt an inclusive religious discourse that is not based on sectarian bigotry and is not exclusive, and to have a "moderate Islamist" identity. The aspects that distinguish Make Space from other Muslim-majority communities, and even give it its identity, stem from the fact that it implements activities that are a natural part of American life as the basic foundation of its curriculum. This article examines this community, Make Space, as an example of an "American Muslim" community.

Keywords: History of Islamic Sects, America, Muslim American, American Muslim, Moderate Islam, Make Space

Öz

Amerika'da İslam'ın tarihi 17. yüzyılda Afrika'dan köle olarak getirilen Müslümanlarla başlamıştır. Müslümanlar geldikleri bu yeni ülkenin çok dilli, çok kültürlü "çoğulcu" yapısının etkisiyle temelde Sünni-Şii ayrışmasına dayanan yerel tartışmalarını bu coğrafyaya getirmek konusunda istekli olmamışlardır. Bunun yerine "Müslüman" çatı kavramı altında kendi aidiyetlerini pekiştirmeyi tercih etmişlerdir. Hem kendi yerel kültürlerini korumak hem de Amerikalı olmak arasında tek bir aidiyeti ifade eden "Muslim American" kimliğini geliştirmişlerdir. Ancak bu kimlik 11 Eylül saldırıları gibi nedenlerle süreç içerisinde negatif bir içeriğe sahip olmuştur. Bu durum da Müslümanları, topluma entegre oldukları yönlerini, "Amerikalı"lıklarını ön plana çıkarmak zorunda bırakmıştır. Müslümanlıklarını vurgulayan "Muslim American" kavramından "American Muslim" kavramına geçiş yaşanmaya başlamıştır. Bu geçişle birlikte hem Batılı hem de İslami perspektifle yetişmiş genç Amerikalı Müslüman topluluklar oluşturulması amaçlanmıştır. Amerika Virginia merkezli Make Space de böyle bir idealin sonucu ortaya çıkmıştır. Make Space, Amerika'nın "özgürlük" ortamında yetişen genç Müslümanların, kendi mezhepsel, kültürel ve kimlikel farklılıklarıyla gelebildikleri mezhepler üstü bir alan düşüncesiyle kurulmuş bir topluluktur. Amerika'nın "çoğulcu" kimliğinin bir Müslüman topluluğa yansımış halidir. Bu çoğulcu yapı Make Space'nin mezhebi taassuplara dayanmayan, dışlayıcı olmayan kapsayıcı bir din söylemini benimsemesine ve "ılımlı İslamcı" bir kimliğe sahip olmasına zemin hazırlamıştır. Make Space'i çoğunluğu oluşturan diğer Müslüman topluluklardan farklılaştıran hatta kimliğini kazandıran yönleri ise Amerikan hayatının doğal parçası olan faaliyetleri kendi müfredatında temel esas olarak uygulamasından kaynaklanmıştır. Bu makalede de "American Muslim" bir topluluk örneği olan Make Space isimli bu topluluk incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İslam Mezhepleri Tarihi, Amerika, Müslüman Amerikalı, Amerikalı Müslüman, İlimli İslam, Make Space

Giriş

Amerika gibi coğrafi bakımdan geniş ve toplumun göçmenlerden oluştuğu bölgelerde, birbirinden oldukça farklı gelenek ve anlayışlar kendisine varlık sahası bulabilmiş, bir arada yaşayabilme kültürü geliştirebilmişlerdir. Bu bölgeye intikal eden Müslümanların¹ büyük bir kısmı da Amerika'nın söz konusu yapısal ve kültürel dokusuyla uyum gösteren İslami anlayışlar/gelenekler geliştirmişlerdir. Nitekim Amerikalı mühtediler ya da orada doğup büyüyen, göçmen kökenli üçüncü neslin de etkisiyle Müslümanlar, farklı İslami kimlikleri bu coğrafyanın "çeşitlilik" / "diversity" prensibi çerçevesinde genellikle "ayrıştırıcı" unsur olarak görmemişlerdir. Aksine çatı bir "Müslüman" kimliğini ön plana çıkarmayı daha çok tercih etmişlerdir.² Bu bağlamda Müslüman coğrafyalarda sıklıkla "Sünni-Şii" kimlikleri üzerinden yaşanan tartışmalar ve ayrışmalar, bu coğrafyada her iki kimliğin de bir arada sunulduğu; bir başka ifadeyle sadece Müslüman kimliğinin ön plana çıkarıldığı, yeni "Müslüman" formları üretmeye imkân tanımıştır.³ Bu çalışmada da diasporada gelişen Müslüman

¹ Amerika'daki Müslümanlar ile ilgili düzenli (2007-2011-2017) araştırmalar yapan Pew Research Center'a göre Amerika'da resmi olarak yaklaşık 3.5 milyon Müslüman bulunmaktadır. Müslümanların %78'si doğuştan Müslüman, %21'i ise sonradan Müslüman olmuş kişilerden oluşmaktadır. Müslümanların oldukça büyük bir kısmı göçmen kökene dayanmaktadır. Yetişkin Müslümanların yaklaşık %58'si Amerika dışında bir ülkede doğan birinci nesil Amerikalılar'dan oluşmaktadır. %18lik kısmı ise Amerika'da doğmuş en az bir ebeveyni göçmen kökenlidir. %24'ü ise anne-babası Amerika'da doğup büyüyen "native" / "üçüncü veya daha uzun süredir Amerika'da bulunan Müslümanlardan teşkil etmektedir. Genel olarak Müslümanların demografik yapısı değerlendirildiğinde Amerika'daki genel nüfustan daha genç bir nüfusa sahip olduklarını söylemek mümkündür. Ayrıca Amerika'daki Müslüman nüfusun yaklaşık %82'si Amerikan vatandaşıdır. Detaylı bilgi için bkz. *U.S. Muslims Concerns About Their Place In Society, But Continue to Believe in the American Dream* (Pew Research Center, 26 Temmuz 2017), 30-31, 34, 119; *Who Are American Muslims?* (Institute For Social Policy and Understanding, ts.); Mehrstens Michelle, "What Does It Mean to Be American Muslim?", *Simitsonian Forklife Festival* (21 Ağustos 2017).

² Bu bağlamda Amerika'da özellikle Hıristiyan toplulukların kendilerini tanımlarken "Hıristiyan Katolik", "Hıristiyan Baptist" gibi mezhepleriyle tanımlamaya özen gösterdiklerini belirtmek yerinde olacaktır. Ancak Müslümanlar hangi etnik veya mezhebi gruptan olurlarsa olsunlar tanımlamalarında sadece "Müslüman" ifadesini kullanmayı özellikle tercih etmektedirler.

³ Pew'in çalışmasında Müslümanların kendilerini bir mezhep üzerinden tanımlama durumları da incelenmiştir. Nitekim göçmen arka plana mensup Müslümanların kendilerini bir mezhep üzerinden tanımlama oranları, Amerika'da doğup büyüyen "yerli" Amerikalı Müslümanlara göre daha belirgindir. Amerika'daki Müslümanların yaklaşık %55'i Sünni, %16'sı Şii, %4'ü ise Ahmedilik ve Nation of Islam gibi daha küçük Müslüman topluluklardan meydana gelmektedir. Yaklaşık %14'lük oran ise kendisini bir mezhepsel arka plana ait hissetmemekte, sadece "Müslüman" olarak tanımlamaktadır. Bu kesim içerisinde büyük bir çoğunluğu ise siyahi Müslümanlar oluşturmaktadır. Siyahi Müslümanların yaklaşık %45'i kendisini Sünni, %3'ü

kimliğinin önemli bir prototipi sayılabilecek olan, Amerika’da doğup büyüyen, göçmen kökenli üçüncü nesil Müslümanlara, Amerikan değerleriyle İslam’ı bir araya getirerek mezhepsel farklılıklarından arındırılmış bir İslam formu sunmayı amaçlayan Afgan kökenli Müslümanlar tarafından kurulan “Make Space” isimli topluluk işlenecektir.

1. Amerika’da Müslümanlar

İslam’ın Amerika coğrafyasına, sömürge dönemine tekabül eden 17. yüzyılda Batı ülkelerinin Afrika’dan gerçekleştirdiği köle ticaretiyle girmeye başladığı yaygın olarak kabul edilmektedir.⁴ Buradan gelen kölelerle birlikte İslam’la tanışmaları nedeniyle bu coğrafyada İslam, erken dönemden itibaren “siyah kölelerin dini” olarak yorumlanmaya, beyazlar tarafından bu durum alt-kültür-üst-kültür çerçevesinde sunulmaya başlanmıştır. Bu sebeple, bu coğrafyada İslam’ın kendi gerçekliğiyle varlık göstermesi ve ihtida faaliyetleri için 20. yüzyıla ulaşmak gerekmiştir.

20. yüzyılın başına gelindiğinde, Amerikan tarihi açısından büyük bir kırılma yaşanmıştır. Nitekim ülkenin süper güç olma yolunda ilerlemeye başladığı bu

---

Malcom X ve Muhammed Ali’nin bağlı olduğu grup olarak da bilinen National Islam mensubu olarak tanımlarken geriye kalan yaklaşık %53’lük kısmı kendisini itikadi bakımdan bir mezheple tanımlamamaktadır. Detaylı bilgi için bkz. *U.S. Muslims Concerns*, 37, 113. Çalışmanın ilginç diğer bir yönü Amerikan İslamı’nın çoğulcu yapısıyla uyumlu olarak Müslümanların %64’lük oranının İslam’ın farklı yorum biçimleri olabileceğini savunmasıdır. Bu oran Şii’lerde %87’lik oranla dikkat çekici şekilde oldukça yüksektir. Sünnilerde ise bu oran %59’luk bir orana sahiptir. Amerika’daki Müslüman toplulukları arasında İslam’ın farklı yorum biçimlerinin imkânına dair en düşük oran ise %49 ile siyah Amerikalılardan gelmektedir. Bkz. *U.S. Muslims Concerns*, 114. Bunun muhtemel sebebi çoğunlukla sonradan Müslüman olmuş kişilerden olmalarından kaynaklanmaktadır. Nitekim farklı dinler ve arayışlar içerisinde savrulmuş Müslüman olan bu kişiler, İslam’ın farklı yorum biçimleri ve anlayışları arasında da savrulmak istememekte bu yüzden tek bir dini anlayış üzerinden İslam’ı yaşama eğilimi göstermektedirler. Bu bağlamda çoğunlukla mezhebi bakımdan Hanbeli fikhini takip etmektedir. Amerika’da Hanbeli geleneğinin izlerini yaygın şekilde görmek mümkündür. Bu geleneği takip eden isimler arasında Prof. Jonathan Brown gibi dünyanın en önemli İslam araştırmacıları da yer almaktadır.

⁴ İslam’ın Kıta Amerika’sına girişiyle ilgili 12. yüzyılı işaret eden tarihler söz konusu olsa da bu bilgilerin gerçekliği teyit edilememiştir. Ancak Faslı Estevanico of Azamor’un ekibiyle birlikte Colomb’un Amerika’yı keşfinden hemen sonra 1527 yılında Amerika’nın Florida sahillerine geldiği ve bu kişilerin İspanyollar tarafından sürüldükleri tarih olan 1700lü yılların başına kadar South Caroline’da yaşadıklarına dair tekil tarihi kayıtlar söz konusudur. Lakin 17. yüzyıla birlikte artan köle ticaretiyle bu tekil örneklerden oluşan sayıların arttığı hatta günümüzde %1 olan Müslüman nüfusun o dönemde %5 olduğu ifade edilmektedir. Konu hak. bkz. *The First American Muslims*, Pluralism Project Harvard University (Harvard University, 2020), 1; “Enslaved and Muslim in Early America”. Amerikan İslamı’nın tarihi hak. detaylı bir çalışma için bkz. GhaneaBassiri Kambiz, *A History of Islam in America: From the New World to the New World Order* (Cambridge University Press, 2010).

dönemden itibaren ciddi bir göçmen ihtiyacı söz konusu olmuş, dünyanın farklı coğrafyalarından insanlar yoğun şekilde bu coğrafyaya gelmeye başlamışlardır. Amerika'ya gelenler arasında çeşitli kesimlerden Müslümanlar da yer almış, kimi burada çalışmak, kimi ise İslam'ı yaymak gibi çeşitli gerekçelerle "fırsatlar ülkesine" gelmeye girişmişlerdir. Bu dönemde Amerika'ya gelip aktif misyonerlik faaliyetlerinde bulunan Müslümanların başında Ahmediler ve diğer küçük Müslüman topluluklar yer almıştır. Misyonerlik için gelen bu topluluklarla birlikte yerli Amerikalılardan Müslüman olanların sayısı önceki döneme göre belirgin şekilde artış göstermiştir. 1960lar'daki Soğuk Savaş dönemlerinden itibaren ise başta Hint Alt Kıtasından⁵ olmak üzere farklı coğrafya ve mezhepsel geleneklere mensup oldukça büyük bir Müslüman topluluk bu topraklara gelmiştir. Böylelikle İslam sadece bir kısım siyahın dini olmaktan çıkıp dünyanın farklı coğrafyalarından, farklı kesimleri içerisinde barındıran bir "ümme" dini özelliğini bu coğrafyada da kazanmaya başlamıştır.

Ümme kimliğinin yeniden keşfedildiği bu dönemde, Amerika'ya gelen bu yeni Müslüman toplulukların büyük bir kısmı, hem kendi kültürel kimliklerini devam ettirme hem de "Amerikalı" olma arasında yeni bir kimlik inşa etme faaliyetine girişmişlerdir. Süreç içerisinde ise bu yeni kimlik, mezhepsel aidiyetlerin üzerinde bir kimliksel aidiyete işaret etmeye başlamıştır. Bu yeni mezhepler üstü kimlik "Muslim American" -Müslüman Amerikalı- olarak tanımlanmaya başlamıştır. Ancak 11 Eylül'le birlikte artan İslam karşıtlığı "Muslim American" kavramının negatif bir içerikle anılmasına sebep olmuştur.⁶ Müslüman karşıtlığı o denli yükselmiştir ki Müslümanlar

⁵ Günümüzde Amerika'da en büyük Müslüman topluluk %35lik oranlarıyla, aralarında Asya-Pasifik ülkelerinin de dâhil olduğu Güney Doğu Asya'dan gelen Müslümanlardan oluşmaktadır. En büyük Müslüman topluluk ise %15'lik oranıyla Pakistanlılar'dır. Bkz. *U.S. Muslims Concerns*, 32; *Who Are American Muslims?*

⁶ Galloway Paul, "Muslim-American or American Muslims? Here is Why It Matters", *MuslimMatters* (19 Nisan 2011); *Who Are American Muslims?*; Michelle, "What Does It Mean to Be American Muslim?" (21 Ağustos 2017). Yapılan araştırmalarda Amerikalıların %50si İslam'ı Amerika'nın ana akım dinlerinden biri olarak görmemektedir. İslam'ı ana akım bir din olarak görenlerin sayısı ise %43'tür. İslam'ı diğer dinlere göre şiddetle ilişkilendirenlerin oranı %43, İslam'ın demokrasi değerleriyle uyumlu olmadığını savunan Amerikalıların oranı ise %50 olarak belirlenmiştir. Hatta Cumhuriyetçilerin %68'i Müslümanlara karşı negatif bir algısı olduğunu söylemiştir. Bütün bu oranlar üzerinden bir değerlendirme yapıldığında Amerika'da ciddi bir İslam karşıtlığının hala geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Müslümanların da %69'u, Amerika'da Müslümanlara karşı ayrımcılığın söz konusu olduğunu ifade etmiştir. Detaylı bilgi için bkz. *U.S. Muslims Concerns*, 85, 124,126; *Who Are American Muslims?*; Michelle, "What Does It Mean to Be American Muslim?" (21 Ağustos 2017); H. Hakim Nader vd., *The Paradox of the Moderate Muslim Discourse: Subtyping Promotes Support for Anti-muslim Policies* (21 Aralık 2020).

kendilerini kamuoyunda yeniden tanımlayabilmek için içerisinde farklı kesimlerden dindaşların yer aldığı geniş tabanlı çeşitli dernekleşme ve kurumsallaşma faaliyetlerine girmek zorunda kalmışlardır. Aynı dönemde Amerika genelinde Sünni ve Şii akademisyenlerin öncülüğünde “Islamic Studies” şeklinde ifade edilen İslam çalışmaları bölümlerinin sayısı artmaya ve İslam’ın bu ülkeye kendisini yeniden sunması noktasında daha fazla çaba gösterilmeye başlanmıştır.⁷ Yine benzer şekilde Amerikan üniversitelerinin ayrılmaz bir parçası olan “Muslim Students Association/Müslüman Öğrenci Birlikleri”nin -MSA- sayıları artırılarak hem Amerikalı hem de farklı ülkelerden ve mezheplerden gelen uluslararası Müslüman öğrencilerin kurumsal bir kimlik altında bir arada bulunabilmelerine dair faaliyetlerinin artırılması söz konusu olmuştur.⁸ Bu dönemde “Muslim American” kimliğinin Amerikan’ın “freedom of expression”-ifade özgürlüğü- ve herkese dini özgürlük idealleriyle çatışmadığı hatta aksine bu kimliği desteklediği iddiasına dayanan yeni bir Müslüman kimliği inşa etme gayreti de dikkati çekmektedir. Bu yeni kimlikte Müslümanların Amerikan toplumunun yükselmesine katkıları, nitelikli iş güçleri, sosyal, kültürel, sanatsal faaliyetleri oldukça ön plana çıkarılmaktadır. Hatta artık vurgu “Müslüman” kimliğinin kendisine değil “Amerikalı” kimliğine kaymış ve Müslümanların ne kadar “Amerikalı” oldukları vurgulanmaya başlamıştır.⁹ Nitekim bu çerçevede “Müslüman” ifadesinin artık negatif bir stereotipi ifade ettiği, bu sebeple “Muslim American”

⁷ Amerika’daki İslam çalışmalarının tarihsel süreci hak. detaylı bilgi için bkz. Seyyed Hossein Nasr, “Origins and Development of Islamic Studies in the U.S.: A Historical Overview of Trends and Institutions”, *Observing the Observer - The State of Islamic Studies in American Universities*, ed. Mumtaz Ahmad vd. (International Institute of Islamic Thought, ts.), 12-27.

⁸ Amerikan üniversitelerinin ayrılmaz bir parçası olan ve 1960lar’da kurulmaya başlayan bu oluşumlar Amerika’dan Avrupa üniversitelerine yayılmışlardır. Genel olarak MSAlar mezhep ve etnik aidiyet ayrımı yapmaksızın bütün Müslüman öğrencilerin temsilciliğini yapmaktadır. Ancak bu oluşumlar son dönemlerde bir yol ayrımına girmiş görünmektedir. Özellikle üzerlerinde artan Selefi etki, Şii ve Sünni öğrencilerin on yıllardır bir arada bulunduğu bu topluluklarda bir ayrışma yaşanmasına neden olmaktadır. Alternatif Müslüman dernekleri kurularak bilhassa daha geleneksel bir İslam sunumunu benimseyen Sünni öğrencilerin Şii öğrencilerin de yer aldığı MSAlardan ayrılması için çalışmalar yapılmaktadır. İçerisinde bulunduğum GMU’da da benzer bir ayrışma yaşanmıştır. Ancak Müslüman öğrencilerin büyük çoğunluğunun Müslümanların ayrışmamasına yönelik çağrıları ve kitlesel baskıları sonuç vermiş, yeni kurulan Müslüman öğrenci derneği MSA ile birlikte hareket etme kararı vermiştir. Ancak her üniversitede bu durum aynı şekilde gerçekleşmemiş özellikle Körfez ülkelerinden gelen uluslararası öğrencilerin çoğunlukta olduğu üniversitelerde MSAlar içerisinde bölünmeler görülmeye başlanmıştır. GMU’daki MSA için bkz. “About MSA” (Erişim 13 Mayıs 2024). GMU’da yeni kurulan Müslüman öğrenci derneği Muslim Learning and Dawah için bkz. “About MLD”, 13 Mayıs 2024.

⁹ Paul, “Muslim-American or American Muslims? Here is Why It Matters” (19 Nisan 2011); *Who Are American Muslims?*

kavramı yerine "American Muslim"¹⁰ kavram setinin kullanılmasının, Müslümanların Amerikalılığını daha fazla ön plana çıkarabileceği ve klasik negatif bakışlardan uzaklaştırabileceği düşüncesine dair savunular da yükselmeye başlamıştır.¹¹

"American Muslim" kimliğinin güçlenmesi ve desteklenmesi için gösterilen çabalara ilaveten günümüzde bu kimliğin toplumun geniş tabanı içerisinde kendisine "olumlu bir imajla" yer bulabilmesi için Müslüman Amerikalıların görünürlüklerinin artırılmasına yönelik de ciddi faaliyetlerde bulunmaktadır.¹² Bu ciddi faaliyetlerin başında Müslümanların bir araya gelip Müslüman kimliğinin devamlılığının ve toplumsal entegrasyonunun amaçlandığı Islamic Circle of North America ICNA¹³ gibi geleneksel tipteki geniş tabanlı topluluklardan/derneklerden daha butik tarzdaki topluluk/dernek tipine geçiş yer almaktadır. Yeni topluluk tipinin amacı salt Müslüman kimliğini korumak değildir. Zira yeni topluluklar özellikle Amerika'da doğmuş büyümüş, Müslüman coğrafyada İslam'ı hiç tanımamış, Amerikan kimliğini İslam kültüründen daha fazla tanıyan genç Müslümanları¹⁴ hedef kitle olarak

¹⁰ "Amerikalı Müslüman" kavramı, metinde bundan sonra "American Muslim" şeklindeki orijinal haliyle kullanılacaktır.

¹¹ *Who Are American Muslims?*; Paul, "Muslim-American or American Muslims? Here is Why It Matters" (19 Nisan 2011); Michelle, "What Does It Mean to Be American Muslim?" (21 Ağustos 2017); "Local Muslim Organization Makes Space For All", *Four Estate* (10 Şubat 2015); Nader vd., *The Paradox of the Moderate Muslim Discourse*.

¹² *Who Are American Muslims?*; Michelle, "What Does It Mean to Be American Muslim?" (21 Ağustos 2017). Müslümanların toplum içerisinde görünürlüğü artırılmaya çalışılırken Müslümanların tek bir topluluğu ifade etmediği; içerisinde oldukça farklı toplumsal geleneklerden gelenlerin olduğu vurgulanmaya çalışılmaktadır. Bu noktada başörtülü kadın, sakallı erkek prototipinin dışında farklı imajların da kullanılmasına özen gösterilmektedir. Ayrıca isimler konusunda da sadece Müslüman isimlerin tercih edilmesi gibi bir durumun söz konusu olamayacağı savunulmaktadır. Hatta Amerika Müslümanları, tarihsel süreçleri içerisinde, ana akım Müslüman coğrafyadan o denli farklı bir kimliksel aidiyet geliştirmişlerdir ki eşcinselliği destekleme oranları 2007 yılında %27 olarak ölçülmüşken 2017 yılında %52 olarak belirlenmiştir. Konu hak.bkz. *Who Are American Muslims?; U.S. Muslims Concerns*, 91; "Local Muslim Organization" (10 Şubat 2015).

¹³ Geniş çaplı Müslüman toplulukların Amerika'ya yoğun şekilde gelmeye başladığı 1970lerin başlarından itibaren kurulan bu dernekler faaliyetlerini hala aktif şekilde devam ettirmektedirler. Ancak yerel, daha butik Müslüman derneklerin faaliyetleri Müslüman kimliğinin devamlılığı konusunda daha başarılı olmaktadır. Kuzey Amerika'nın en geniş tabanlı Müslüman birliği için bkz. "Islamic Circle of North America", 14 Mayıs 2024.

¹⁴ 18-29 yaş arası genç Amerikalı Müslümanların dindarlık indeksi incelendiğinde üniversite mezunu olanların dini pratikleri günlük hayatta uygulama oranları (özellikle beş vakit namaz dikkate alındığında) %33'tür. Ancak bu oran üniversite mezunu olmayanlarda %44'tür. Oruç ibadeti dikkate alındığında ise bu oran her iki toplulukta yaklaşık %75 civarındadır. Günlük ibadetlerini gerçekleştirme eğilimi ise en fazla %53'lük oranla 55 yaş ve üzeri Müslümanlar arasında görülmektedir. Bkz. *U.S. Muslims Concerns*, 107.

belirlemiştir. Bu yeni tip toplulukların faaliyetleri ciddi karşılık bulmuş ve Amerika'ya göçmen olarak gelen Müslümanlarla, Amerika'da doğup büyümüş Müslüman genç nesil arasında dindarlık ölçütleri açısından belirgin bir farklılık söz konusu olmamıştır.¹⁵ Bu durumun arkasında Center DC,¹⁶ Green Muslims¹⁷ gibi yeni tip toplulukların çabaları yer almaktadır. Make Space de bahsi geçen toplulukların en önemlilerindendir.

¹⁵ Göçmen olarak Amerika'ya gelenler ile Amerika'da doğmuş büyümüş Müslüman toplulukların dindarlık ölçeklerindeki oranları %65 olarak tespit edilmiştir. Konu hak. bkz. *U.S. Muslims Concerns*, 106. İlginçtir ki Sünni-Şii kimlikleri üzerinden tartışmaları devam ettirmeyi çok da tercih etmeyen iki ana Müslüman topluluk, dindarlık indeksi bakımından incelendiğinde Sünni Müslümanların %70'i, dini, kendi hayatında önemli bir parametre olarak görürken Şii Müslümanlar arasında bu oran %52 olarak belirlenmiştir. Bu oranlarda belirgin olarak ön plana çıkan husus, Şiiilerin büyük bir çoğunluğunun İran kökenli olmasıdır. İran'daki rejime yönelik muhalefetin bir yönüyle dine karşı da karşıtlık geliştirdiğini söylemek mümkündür. Diasporada kimliğin devamlılığı noktasında önemli bir misyonu icra eden camilere haftalık gitme oranından da bu durum görülebilmektedir. Şii topluluklarda bu oran %17'ye yakın Sünni topluluklarda %50'dir. Bkz. *U.S. Muslims Concerns*, 106. İranlı Müslümanlarla ilgili diğer dikkat çekici husus en azından bir kısmının din değiştirme eğilimi göstermeleridir. Özellikle gözleme dayalı olarak Hıristiyanlığa geçiş tercihinin oldukça yüksek olduğudur. Normalde İslam'dan ayrılanlar deizm ya da ateizm gibi din dışı akımları tercih ederken İranlılar ise Hıristiyanlığı daha çok tercih etmektedir. Yaptığım mülakatlarda elde ettiğim sonuçlara göre bunun en temel nedeni Şii gelenekteki "mehdi" beklentisi ile Hıristiyan gelenekteki "mesih" beklentisinin benzer fikrinsel arka planlara sahip olmasıdır.

¹⁶ Müslüman Amerikalı kimliğinin önemli temsilcilerinden olup 2015 yılından beri aktif faaliyet gösteren Washington DC merkezli bu topluluğun tabanı, anne-babası Amerikalı Müslüman veya sonradan Müslüman olmuş, çoğunlukla siyahi Amerikalılara dayanmaktadır. Bu yönüyle göçmen kökenlilerin oluşturduğu diğer Müslüman derneklerinden farklılık arz etmektedir. Nitekim bu topluluk İslami yorumlama şekillerinde, kadın-erkek ilişkilerinde, gerçekleştirdikleri faaliyetlerde geleneksel Müslüman topluluklardan oldukça farklı kalmaktadır. Kadın-erkek ayrımı söz konusu değildir. Kadınlar, erkeklerle aynı mekânlarda, onların arkasında ibadet etmektedir. Sinema geceleri, açık havada kamp faaliyetleri ve yoga gibi yeni Müslüman olmuşlara yönelik çeşitli faaliyetler gerçekleştirmektedirler. İlginçtir ki bu toplulukta fıkhi bakımından Hanbeli mezhebini takip etmektedir. Hanbeli fıkına dair eğitim programları sunmaktadır. Ayrıca mensuplarının bazıları Hanbelilik ile yakın bir dini çerçeveye sunan Maliki fikhını takip etmektedir. Center DC için bkz. "Center DC - Who We Are", 09 Mayıs 2024. Center DC'nin etkinlikleri için bkz. "Center DC Events", 01 Mayıs 2024; *U.S. Muslims Concerns*, 35.

¹⁷ İsminden de anlaşılacağı üzere doğayı önemseyen ve Allah'ın yarattıklarında Allah'ı arayan yeni nesil bir Müslüman topluluktur. Bu topluluğun mensupları da yine orjinal beyaz Amerikalı Müslümanlardır. Farklı İslami gruplarla birlikte gerçekleştirdikleri doğa yürüyüşü (hiking) gibi faaliyetlerle özellikle yeni nesil Müslümanlar arasında inanç boyutunu güçlendirmeye çalışmaktadırlar. Yine bu toplulukta da kadın-erkek ayrımı söz konusu değildir. Green Muslims için bkz. "Green Muslims - Living the Environmental Spirit of Islam", 10 Mayıs 2024.

2. Make Space'in Tarihsel Serüveni

Make Space'in ortaya çıkış süreci, Kuzey Amerikalı Müslümanlar tarafından oldukça bilinen bir kişi olan 1980ler'de Afganistan'dan Amerika'ya iltica etmiş olan İmam Ziya'nın¹⁸ adı etrafında şekillenmektedir. Nitekim Make Space'in öyküsü, kurucusu İmam Ziya'nın, 1999'dan 2011'e kadar görev yaptığı Virginia merkezli, muhatap kitlesini çoğunlukla Afgan toplumunun oluşturduğu ve geleneksel bir İslami anlayışı benimseyen Mustafa Center isimli mescidden¹⁹ çeşitli fikrinsel farklılıklar nedeniyle ayrılmasıyla başlamıştır.²⁰ Make Space, ayrılığı takip eden 2012 yılı içerisinde İmam Ziya ve eşi Fatima Popal tarafından kurulmuştur.²¹

Make Space ismini Mücadele Suresi 11. ayette geçen "Ey iman edenler! Size bulunduğunuz toplantılarda "Yer açın" dediğinde yer açın ki Allah da size genişlik versin ..." mealindeki ayet pasajından almaktadır. Topluluğun kuruluş amacı ayete referans yaparak Müslümanlar için yeni bir "güvenli alan" oluşturmak olarak belirlenmiştir. Bu yeni güvenli alanın tanımı farklı mezhebi ve kültürel arka planlara sahip Müslümanların -hatta Müslüman olmayan çevrenin- Amerika'daki sosyal ve manevi ihtiyaçlarına cevap verebilen, herkesin kendi kimliğiyle "olduğu gibi" gelebildiği, kimsenin kimliğinden dolayı dışlanmadığı entelektüel bir "güvenli alan" olarak içeriklendirilmiştir. Aslında Make Space'in referans yaptığı "güvenli alan" / "safe space" meselesi, Amerikan kültürünün en önemli değerlerinden ve vurgularından biridir. Zira Amerika'da "ifade özgürlüğü" kapsamında insanların kendisini güvende

¹⁸ İmam Ziya, Amerikan Başkanı Barack Obama döneminde Beyza Saray'a Müslümanlar adına konuşması için davet edilmiş isimlerdendir.

¹⁹ Her ne kadar mescid olarak ifade edilmiş olsa da, Batı ülkelerinde mescidler bir İslam merkezi hüviyetine sahiptirler. Bu merkezler içerisinde dini eğitimlerin verildiği, kültürel faaliyetlerin gerçekleştirildiği Müslümanların toplanma alanlarının yer aldığı birimlerden oluşmaktadır.

²⁰ Mustafa Center hak. bilgi için bkz. "Mustafa Center" (Erişim 14 Mayıs 2024).

²¹ "Our Story" (Erişim 13 Mayıs 2024). Geliri, bağışlara ve etkinliklerden aldığı ufak ücretlere dayanan Make Space, kuruluşunu takip eden dört yıl boyunca kiraladığı yerlerde, bireysel evlerde, ofislerde faaliyet göstermiştir. 2016 yılında bağışlarla orta büyüklükte bir mekân satın alınarak Make Space'in kendisine ait bir yerinin olması sağlanmıştır. O günden bugüne geçen yaklaşık sekiz sene içerisinde faaliyetlerini oldukça genişletmiş ve geniş bir tabana ve faaliyet yelpazesine sahip olmuştur. Artık içerisinde bulunan mekân yetmemeye başlayınca da 2024 yılı Ocak ayında Make Space için büyük bir bina satın alınmış ve önceki bina ile yeni bina birlikte hizmet vermeye başlamıştır. Make Space'in yeni merkezi için bkz. "imakespace", 13 Mayıs 2024.

hissettiği, yorum yaparken çekince duymadığı “güvenli alan” oluşturmak son derece önem verilen, başat bir değer olarak kabul edilmektedir.²²

Make Space’in gelir kaynakları ise esas olarak gönüllü bağışlarına dayanmaktadır. Özellikle Amerika’da vakıflara yapılan bağışların, devlete resmi olarak ödenmesi gereken yıllık vergiden düşülme imkânı sağlaması, Make Space’in gönüllülerden elde ettiği bağışların oldukça büyük bir miktara ulaşmasını sağlamıştır. Ayrıca diğer bir gelir kaynağı, etkinliklerden aldığı ufak ücretlerden oluşmaktadır. Aylık olarak belirlenmiş bir aidat geliri söz konusu değildir.

2.1. Make Space’in Muhatap Kitlesi

Make Space’in muhatap kitesini genel olarak Amerika’da doğup büyümüş “genç Amerikalı Müslümanlar” şeklinde şemsiye bir ifade ile tanımlamak mümkündür. Genç Amerikalı Müslüman kitle şemsiyesi, oldukça geniş bir kimliği ifade etmektedir. Nitekim bu kimlik, göçmen gerçekliğine ve çeşitliliğine dayanan, tek bir aidiyete hitap etmeyen Amerikan kimliğini, kendi kimliğiyle birleştirmiş ve modern dönem “üçüncü nesil” genç bir Müslüman topluluğa karşılık gelmektedir.²³

Make Space içerisinde, İmam Ziya ve eşi Fatima’nın da kökeni olan Afgan²⁴ topluluklar, oldukça önemli bir yekunu teşkil etmektedir. Sonra sırasıyla Pakistanlı,²⁵

²² “Our Story”; “Local Muslim Organization” (10 Şubat 2015). Make Space, dini inancı sağlam, şefkatli, güçlü, kapsayıcı bir Amerikalı Müslüman kimliği oluşturmayı başat değer olarak kabul etmiştir.

²³ Genel olarak lise öğrencilerinden yaklaşık 45 yaş civarına kadar bir topluluğa hitap etmektedir. Bu topluluk içerisinde 50 yaşının üzerinde kişilerle karşılaşmak güçtür. Çünkü Make Space’in muhatap kitlesi genç Amerikalı Müslüman topluluktur.

²⁴ 2017 yılında yapılan araştırmaya göre Amerika’daki Müslüman topluluk arasında Afganistan kökenlilerin oranı %6.5 civarındadır. Ancak Taliban’ın 2021’de Kabil’de iktidarı ele geçirmesi, Amerika ve müttefik güçlerinin Afganistan’dan çekilmesiyle birlikte Amerika için tercümanlık ya da diğer işlerde çalışan Afganlar’ın büyük çoğunluğu geçici mülteci statüsüyle Amerika’ya getirilmiştir. Lakin Amerikan Kongresi bu kişilere “green card” olarak bilinen yasal çalışma statüsü verilmesine dair yasayı defalarca reddetmiştir. Bu sebeple Afgan Müslümanların Amerika’daki sayıları artsa da, resmi statüleri bakımından büyük bir belirsizlik yaşamaktadırlar. Son birkaç yıl içerisinde gelen Afgan mülteciler dışarıda tutulduğunda Amerika’daki Afgan diasporası, eğitim düzeyi oldukça yüksek, nitelikli bir kesimden oluşmaktadır. Bkz. *U.S. Muslims Concerns*, 32; Julian Montalvo - Jeanne Batalova, “Afghan Immigrants in the United States”, *Migration Policy Institute* (15 Şubat 2024).

²⁵ Amerika’daki göçmen nüfusunun kökenleri ve dünyadaki ülkeler bazındaki genel göçmen rakamları hakkında oldukça dikkat çekici bir site için bkz. “Immigrant and Emigrant Populations by Country of Origin and Destination”, *Migration Policy Institute* (Erişim 22 Mayıs 2024).

Hintli Müslümanlarla sıklıkla karşılaşmaktadır. Nitekim yönetsel basamakların hemen hepsinde Afgan ve Pakistan kökenli kişiler yer almaktadır. Ancak muhatap kitlesi sadece belli coğrafyaya dayanan bir etnisiteyi kesinlikle ifade etmemektedir. Dünyanın hemen bütün Müslüman coğrafyalarından gelen, farklı mezhepsel arka planlara sahip bir muhatap kitlesi söz konusudur. Bunun dışında sonradan Müslüman olmuş "beyaz Amerikalı"lara da hitap etmektedir.²⁶ Make Space'in herkesin kendi kimliğini saklamadan ve dışlanma duygusunu yaşamadan bir arada olmasına yönelik vurgusu, tabanını oldukça genişletmiş; etkinliklerine eşcinsel bireylerin²⁷ dahi katılabildiği bir alan oluşturmalarını sağlamıştır.²⁸ Bütün bu kimliklerin ortak noktası ise oldukça eğitilmiş ve Amerika'nın orta ve orta üstü sosyal kesimini ifade ediyor olmasıdır.²⁹

Make Space'in hitap ettiği kesim ile ilgili diğer belirtilmesi gereken husus "kadın" görünürlüğünün oldukça fazla olmasıdır. İmam Ziya'nın işgal ettiği kurucu ve imam mevkii dışında idari pozisyonların hemen hepsinde kadınlar aktif olarak yer almaktadır. Sadece yöneticiler değil, gönüllülük esasıyla faaliyetlerini gerçekleştiren bu topluluğun gönüllülerinin de yine oldukça büyük bir kısmı kadınlardan oluşmaktadır.³⁰ Sonuç olarak Make Space'i, Amerika'da "diversity" olarak adlandırılan ve oldukça önem verilen "çeşitlilik" mefhumunu derinden özümsemiş, kendisini belirli bir mezheple tanımlamayan Müslüman bir topluluk olarak tanımlamak mümkündür.³¹

2.2. Make Space'in Faaliyetleri

Make Space, muhatap kitlesini genç Amerikalı Müslüman topluluk olarak belirlemiş; Müslüman gençler için de Amerika'da yaşayan diğer gençlerle aynı ihtiyaçtan hareketle bir ajanda geliştirmiştir. Make Space'i bu hususta farklılaştıran;

²⁶ Nitekim kendilerini tanımlarken de sadece Arapların ya da Pakistanlıların gittikleri tarzda yerel bir mescid veya topluluk olmadıklarını, İslam'ın Tibet'ten Amerika'ya kadar büyük bir topluluğun dini olduğunu bu bağlamda kendilerinin de asla bir etnisiteyi ifade eden bir topluluk olmadıklarını ifade etmektedirler. Bkz. "Local Muslim Organization" (10 Şubat 2015).

²⁷ Eşcinsellere yaklaşımda Make Space'nin yaklaşımı tekil bir örnek değildir. Amerika'daki Müslümanların yaklaşık %52'si eşcinselleri kendi kimlikleriyle kabul edebileceklerini ifade etmektedir. Konu hak. bkz. *U.S. Muslims Concerns*, 91.

²⁸ "Local Muslim Organization" (10 Şubat 2015).

²⁹ "Local Muslim Organization" (10 Şubat 2015).

³⁰ "Local Muslim Organization" (10 Şubat 2015).

³¹ Bu yönleriyle Make Space, kurucusu İmam Ziya'nın içerisinden geldiği Mustafa Center'ın salt Afgan kökene dayanan ve geleneksel formda bir İslami topluluk özelliğinden oldukça farklılaşmıştır.

hatta ayırıcı unsuru olan yön, Amerikalıların hayatının doğal parçası olan faaliyetleri kendi müfredatında temel esas olarak uygulamasıdır. Bu yönüyle Müslüman ülkelerdeki İslami topluluklardan; hatta Amerika’da çoğunluğu oluşturan geleneksel Müslüman topluluklardan farklı bir duruş sergilemektedir.

Make Space’in söz konusu faaliyetlerini iki kategori altında toplamak mümkündür. Birinci kategoride dini eğitimlerin verildiği temel programlar yer almaktadır. Bunlar çocuklar ve ergenler için hafta sonu dini eğitim kursları, büyükler için dini eğitime yönelik faaliyetlerdir. Dini eğitimin içeriği bakımından geleneksel tarzdaki İslami topluluklarla benzerlik gösterebilir de metodoloji bakımından ciddi farklılıklara sahiptirler. Nitekim bu anlayışta, yaş, hazır bulunuşluk ve kültürel farklılıklar gibi parametrelere uygun bir dini eğitim sunulması esastır. Özellikle çocukların eğitimine ayrı bir önem verilmekte ve dersler pedagojik olarak onların dünyalarına hitap edecek şekilde işlenmektedir. Bu eğitimin belki de en önemli kısmı tıpkı Amerika’da neredeyse bütün bir hafta sonunu farklı sosyal ve kültürel faaliyetlere yönelik kurslarda geçiren Amerikalı çocuklar gibi Make Space de benzer faaliyetlerin İslam’la mezcedilmiş hallerini Müslüman çocuklar için sunmasıdır. Nitekim Make Space, hiking/doğa yürüyüşü, koşu, kayak, yüzme gibi doğa sporları, beyzbol, basketbol, futbol gibi açık-kapalı alan sporları, çeşitli enstrüman kursları, yağlıboya, kara kalem kursları, drama ve hip hop türünden dans kursları gibi oldukça geniş bir seçkide faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Bu faaliyetlerde çocukların aktif olarak yer alması ve liderlik becerilerinin geliştirilmesine de özel önem verilmektedir. Make Space’in çocuklara yönelik hem dini eğitim hem de Batılı bir perspektifle oluşturulmuş müfredatıyla birlikte sunduğu hafta sonu kursları büyük bir talep görmekte; öyle ki başvurular başladığı anda bu kurslar dolmakta, yer açılması için aylarca beklemek gerekmektedir.³²

Yetişkinlere yönelik dini faaliyetlerinde ise belirleyici olan yine Make Space’in kendi genç muhatap kitlesidir. Bu dini eğitimlerde, Müslüman olmayan bir coğrafyada, İslam’ın nasıl daha rahat yaşanabileceğine yönelik eğitimler verilmekte olup bu eğitimler kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır. İlki, dini alanda uzmanlık bilgisine sahip olmak isteyenlere yönelik derslerdir ki bunlar 12-14 haftalık kurslar şeklinde işlenmektedir. Bu kurslar dönem dönem açılmakta olup Make Space’in faaliyetlerinde büyük bir yere sahip değildir.

³² Make Space’in faaliyetlerinin günlük olarak ilan edildiği sosyal medya hesapları için bkz. “MakeSpace” (Erişim 13 Mayıs 2024); “MakeSpace” (Erişim 14 Mayıs 2024).

Asıl büyük bir karşılığı olan dini eğitim faaliyetleri ise "İslam 101" diyebileceğimiz bir Müslüman'ın günlük hayatında ihtiyaç duyabileceği İslami bilgilere yönelik olanlardır. Bu derslerin içeriğini yine muhatap kitle belirlemektedir. Müslüman olmayan çevrede yetişen gençler ve sonradan Müslüman olmuş kişiler için bu derslerin içeriği ayrı ayrı hazırlanmakta, topluluğun ihtiyaçları çerçevesinde, mezhepsel farklardan arındırılmış, daha anlaşılır, kolaylık esasına dayalı bir İslam fıkhı eğitimi verilmektedir.³³

Make Space'in faaliyetlerinin diğer ve önemli bir kısmını ise topluma yönelik gerçekleştirdiği sivil toplum faaliyetleri oluşturmaktadır. Bu faaliyetler aracılığıyla, farklı kültürlerden hatta dinlerden gelen Amerikalı Müslümanların kendilerini ait hissedecekleri bir İslami topluluk yaratmak oldukça önem verilen bir husustur. Bu faaliyetlerde de yine "Amerikalı" bir kimliğe sahip olmak oldukça belirleyici bir işleve sahiptir. Nitekim Amerikalıların keyif ve zevk aldığı bütün etkinlik ve aktiviteleri Make Space'in faaliyet yelpazesinde görebilmek mümkündür.

Make Space'in Amerikalı kimliğini yansıttığı önemli faaliyetlerinden ilki "potluck"lardır. Potluck, bireysel halde yaşayan Amerikalıların toplumsallaşmasını sağlayabilmek için geliştirilmiş, Amerikan öz kültürüne ait toplu bir yemek organizasyonu olup herkesin birer çeşit yemek getirmesiyle gerçekleştirilmektedir. Herkesin katkısıyla hazırlanan bu sofralarda sahiplik ve aidiyet duygusunun güçlendirilmesi temel beklentidir. Nitekim Make Space'in de aylık olarak düzenlediği "community nights" (topluluk akşamları) ismini verdiği, potluck yemeklerinde veya iftarlarında, Müslümanlar arasında dini, sosyo-kültürel ve iş hayatı düzeylerinde ortaklık geliştirebilecek ortamlar oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu yemeklerde ayrıca yeni Müslüman olmuş kişilerin de İslami bir sosyal çevre geliştirebilmelerine oldukça önem verilmekte, yeni Müslüman olanlara "özel/kıymetli" misafirler duygusu sürekli hissettirilmektedir.³⁴ Özetle, bu yemeklerle birlikte Müslüman kimliğinin devam ettirilmesi ve Müslümanların, Müslüman toplumuna aidiyetinin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Make Space'in diğer önemli faaliyeti, Amerikalıların hayatlarının vazgeçilmez bir parçası olan "hiking" doğa içerisindeki yürüyüşlerdir. Bilindiği üzere Amerikalı aileler,

³³ Make Space'in sosyal medya hesaplarında yer alan bu eğitimlere yönelik örnekler için bkz. "MakeSpace"; "MakeSpace".

³⁴ Bireysel tecrübeme dayanarak yazdığım bu bilgide yeni Müslüman olmuş kişiler için süslemelerle onlara özel masalar hazırlandığı, onların kendilerini rahatlıkla ifade edebilecekleri varsa sorularını sorabilecekleri "güvenli" bir alan oluşturulmasına oldukça önem verilmektedir.

çocuklarının küçüklüklerinden itibaren doğayla birlikte olabilmeleri için yaz-kış fark etmeksizin hiking faaliyetine oldukça önem vermektedirler. Amerika’da büyüyen gençlerin de hayatının oldukça önemli bir parçası olan “hiking”i, Make Space dini eğitim müfredatının bir parçası olarak ve Müslüman toplumun kendisini hem Amerikalı hem de Müslüman hissedebileceği bir alan oluşturmak için tercih etmektedir. Doğa yürüyüşlerinde, “Green Muslims” (Yeşil Müslümanlar) denilen ve İslam’ı doğada keşfetmeyi amaçlayan topluluğun liderliğinden faydalanarak doğadaki varlıklar incelenmek suretiyle Allah’ın yarattıklarındaki “hikmet”in görülebileceğine inanılmaktadır. Ardından gerçekleştirilen namaz ve sohbetlerle etkinlik nihayete erdirilmektedir. Böylelikle hiking gibi bir sportif faaliyet İslami bir yorumla yeniden üretilmiş olmaktadır.

Make Space’in “Amerikalı Müslüman” gençlere yönelik çalışmalarında diğer önemli başlıklar sisters’ circle, brothers’ circle gibi genç kadın ve erkeklere yönelik topluluk faaliyetleridir. Bu faaliyetlerle birlikte, bireyselliğin en üst düzeyde yaşandığı, yalnızlık duygusunun derinden hissedildiği, intihar oranlarının -Müslüman gençler içerisinde dahi- oldukça yüksek olduğu ve uyuşturucu türünden ilaçların kullanımının yasal kabul edildiği Amerika’da genç Amerikalı Müslümanların kendilerini ait hissedebilecekleri “güvenli” bir sosyal ortamın oluşturulması amaçlanmaktadır. Yaş aralığına göre ayrılmış topluluklarda gençlerin ortak ilgi alanlarına göre konular belirlenmekte, beraber filmler izlenmekte, oyun geceleri düzenlenmektedir. Benzer şekilde özellikle üniversite öncesi veya üniversiteye yeni başlamış gençler için kimlik arayışının yoğun olarak yaşandığı dönemde sanatsal, kültürel ve sportif faaliyetler düzenlenmekte ve iş birliği içerisinde oldukları akademisyenler tarafından akademik destekler verilmektedir. Hatta Sevgililer Günü’ne dair imgelerin yoğun olarak görünür olduğu bu ülkede gençlerin yalnızlık hissetmemesi için bu günün alternatifi olarak genç kız ve erkekler için ayrı “sevgi geceleri” düzenlenmektedir. Özetle gençler için hemen her hafta düzenlenen bu faaliyetlerde, gençlerin, olumlu-olumsuz her türlü düşüncelerini ifade edebilecekleri ve ifade özgürlüğünü sonuna kadar yaşayabilecekleri “güvenli alanlar” yaratmak temel çıkış noktalarıdır.

Make Space’in kamuya yönelik çalışmalarının bir diğer ayağını da haftalık olarak düzenledikleri yardım faaliyetleri oluşturmaktadır. Yardım faaliyetlerinde özellikle Müslüman olmayan topluluklarla iş birliği yapmayı oldukça önemsemektedirler. Dinlerine ve inançlarına bakılmaksızın muhtaç insanlara ücretsiz yemek dağıtımı, kışlık giysi yardımı gibi faaliyetleriyle olumlu bir Müslüman kimliğinin toplum içerisinde görülmesini sağlamaya önem vermektedirler.

Make Space'in bütün bu faaliyetleri göz önünde bulundurulduğunda dikkati çeken iki durum söz konusudur. Bunlardan ilki, faaliyetlerinde cinsiyet ayrımının söz konusu olmamasıdır. Hatta kızların ve erkeklerin kendilerini özel hissetmelerine yönelik az sayıdaki program dışında, diğer programların hiçbirinde oturma düzeninden, programın akışına kadar kadın-erkek ayrımının olmadığı bizzat müşahade edilmiştir. Dikkati çeken diğer bir husus ise neredeyse bütün programlarda, katılımcıların aktif olarak yer almaları ve katkı sunmalarıdır. Konferans tarzı programlarda dahi dinleyicilerin aktif olarak fikirlerini ifade edebildiği, soru sorabildiği bir program kurgusu tercih edilmektedir. Sözelimi teravih namazları için dahi Ramazan öncesinde oldukça ferah, geniş hatta lüks olarak tanımlanabilecek otel veya plaza gibi mekânlarda namaz kılma yerleri ayarlanmakta, teravih kılan cemaatin namazdan zihinsel ve fiziksel olarak kopmaması için de arada molalar verilmekte, soru-cevap faslı ve ikram servisi ile namaza ilginin canlı tutulması sağlanmaya çalışılmaktadır.³⁵

Make Space'in faaliyetlerinde Amerikan sisteminin ve değerlerinin belirgin şekilde kendisine yer bulduğunu söyleyebilmek mümkündür. "Amerikan sistemine rağmen" bir İslam sunumu yerine, Amerikan sistemi ve değerleriyle mezcolmuş "bir Amerikan İslamı" sunmak esas olarak kabul edilmiştir. Özellikle Amerika'daki Müslüman ailelerin üçüncü ve dördüncü nesil çocuklarının bir kısmının savunduğu İslam'ın kendi "Amerikalı" değerleriyle farklı düştüğü düşüncesi yerine İslam'ın Amerika'nın temel değerleriyle çatışmadığı hatta uyduğu bir İslam sunumu vermek temel amacı olmuştur.³⁶

2.3. Make Space'in Din Söylemi

Make Space'in "din söylemi" diasporada gelişen ve yaşadıkları diasporayla uyumlu yaşamayı temel bir parametre olarak savunan bir anlayışa dayanmaktadır. Bu anlayışın temelinde -Amerika'daki modern dönem dini hareketlerin geneliyle benzer olarak- "farklılıklara saygı" düşüncesi yer almaktadır. Bu anlayış Make Space'in geliştirdiği din söyleminde "ılımlı İslamcı" bir dini yorum biçiminin oldukça belirgin

³⁵ Make Space'in gönüllü başlılarıyla gerçekleştirdiği bu faaliyetleri ciddi teveccüh görmektedir. Bu yönüyle "Make Space Ramazanı" denilen bir ifade dahi kullanıma girmiştir.

³⁶ *U.S. Muslims Concerns*, 101.

şekilde yer almasına neden olmuştur. Ancak “ılımlı İslamcı”³⁷ kavramı ile helaller ile haramların yer değiştirdiği ya da iç içe geçtiği bir anlayış kastedilmemektedir. İçerisinde birbirinden oldukça farklı kimliklerin yer aldığı İslami çoğulculuğu benimseyen, radikal ve aşırı eğilimleri reddeden bir tasavvur ifade edilmektedir.³⁸

Make Space, geliştirdiği ılımlı İslamcı çizgisi nedeniyle Amerika’da yine diasporada yaşayan ve daha geleneksel bir din söylemini benimseyen bazı Müslümanların eleştirilerine de maruz kalmıştır. Amerikan hükümetiyle iş birliği olarak görünebilecek “ılımlı” görüntüsü, –özellikle Filistin meselesinde- hükümet politikalarını eleştirmede çekinceli davranması eleştirilerin odağı olmuştur. Ayrıca eşcinsellere bakışı, kadın-erkek ayrımcılığı noktasında “ılımlı” İslamcı bir görüntü sergilemesi, gelenekçi Müslüman topluluklardan farklı düşmesine neden olmuştur.³⁹

Bütün eleştirilere ve farklılıklarına rağmen Make Space, Amerika’da varlık gösteren Müslüman bir topluluğun, Amerikan idealleriyle ters düşmesinin; varlığı ve kendi muhatap kitlesi açısından faydalı olmadığını düşünerek “uzlaşmacı” bir din söylemini devam ettirmiştir.⁴⁰ Nitekim bu yaklaşımı Make Space’in tabanının oldukça geniş ve çoğulcu bir topluluğa dayanmasına imkân sağlamıştır. Tabanının genişlemesi tabii olarak içerisindeki görece daha “dindar”, geleneksel bir İslami anlayışı benimseyen kişilerin azalma temayülü göstermesine de yol açmıştır.

Her ne kadar Make Space diasporada gelişen “modern” Müslüman bir topluluk olsa da, diğer Müslüman kesimlerle de her zaman işbirliğini önemseyen bir tavra sahip olagelmıştır. Nitekim kurucusunun içerisinden çıktığı Mustafa Center, Shirley Gate Mescidi, Imam Ali Center gibi Sünni ve Şii daha gelenekçi İslam sunumunu benimseyen topluluklarla ilişkilerini koparmamış, etkinliklerine katkı sunma noktasında gayret içerisinde olmuştur.⁴¹

³⁷ “ılımlı İslamcı” kavramı İngilizce’de “moderate Islam” kavramı ile ifade edilmektedir. İlimli İslam ile ilgili hazırlanmış bir çalışma raporu için bkz. Nader vd., *The Paradox of the Moderate Muslim Discourse*.

³⁸ “Local Muslim Organization” (10 Şubat 2015). İlimli İslam kavramı için bkz. J. L. Esposito, “Moderate Muslims: A Mainstream of Modernists, Islamists, Conservatives, and Traditionalists. , 22(3), 11–20.”, *American Journal of Islam and Society* 22/3 (2005), 11-20.

³⁹ Make Space hak. google yorumları için bkz. “Make Space Muslims” (Erişim 24 Mayıs 2024).

⁴⁰ “Local Muslim Organization” (10 Şubat 2015).

⁴¹ Ancak tespitime göre, Amerika’da hemen bütün İslami topluluklar mail veya sosyal medya araçları üzerinden birbirilerini takip edip birbirleriyle iş birliğini sürdürme eğilimindedir. Make Space’in bu yaklaşımını da hem bu temayülün bir devamı hem de kendisiyle arasında perspektif farkı bulunan diğer İslami topluluklarla bağlantısını güçlendirmeye yönelik bir tavır olarak değerlendirmek mümkündür.

Sonuç

Amerika'da İslam'ın tarihi 17. yüzyılda Afrika'dan köle olarak getirilen Müslümanlarla başlamaktadır. Ancak İslam siyah "kölelerin dini" olarak düşünüldüğü için uzun bir süre boyunca İslam'ın bu kıtadaki varlığı kurumsal olarak söz konusu olmamıştır. 20. yüzyılla birlikte özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde başta Güney Doğu Asya Müslümanları olmak üzere Müslümanlar kitlesel olarak Amerika'ya gelmişlerdir.

Müslümanlar geldikleri bu yeni ülkenin çok dilli, çok kültürlü "çoğulcu" yapısının etkisiyle temelde Sünni-Şii ayrışmasına dayanan yerel tartışmalarını bu coğrafyaya getirmek konusunda istekli olmamışlardır. Bunun yerine "Müslüman" çatı kavramı altında kendi aidiyetlerini pekiştirmeyi tercih etmişlerdir. Nitekim bu dönemde hem kendi yerel kültürlerini korumak hem de Amerikalı olmak arasında tek bir aidiyeti ifade eden "Muslim American" kimliğini geliştirmeye başlamışlardır. Kendilerine yönelik olumsuz algıların gelişip yoğunlaştığı 11 Eylül'ün ardından Müslümanlar, kendilerini kamuoyunda yeniden tanımlayabilmek amacıyla toplum içerisinde görünürlüklerini artırma noktasında daha fazla çaba sarf etmeye ve kurumsallaşma faaliyetlerini genişletmeye başlamışlardır. Amerikan üniversitelerindeki kurumsallaşma adımlarının yanı sıra "Muslim American" kimliğinin Amerika'nın kurucu, öz değerleriyle çatışmadığı hatta desteklediğine dair yeni bir söylem biçimi geliştirmişlerdir. Müslümanların Amerika'ya sosyal, kültürel, sanatsal ve nitelikli iş gücü alanlarındaki katkıları hatta artık "Müslüman"lıkları değil, ne kadar "Amerikalı" oldukları ön plana çıkarılmaya başlamıştır. Böylelikle öncelikle İslam'a vurgu yapan "Muslim American" kavramı yerine Amerikalılığa vurgu yapan "American Muslim" kavramına geçiş yapılmaya başlamıştır.

"American Muslim" kavramıyla birlikte, salt kimliği korumayı amaçlayan geniş çaplı topluluk yapılanmasından, genç Amerikalı Müslümanları hedef kitle olarak belirleyen daha küçük topluluk yapılanmasına geçiş yapılmıştır. Bu yapılanmalarla birlikte hem Batılı hem de İslami perspektifle yetişmiş yeni Müslüman topluluklar yaratılması amaçlanmıştır. Bu yeni topluluklardan birisi de Amerika Virginia merkezli bir topluluk olan Make Space'dir.

Make Space, Amerika'nın "özgürlük" ortamında doğup büyüyen yeni nesil Müslümanların, kendi mezhepsel, kültürel ve kimlikli farklılıklarıyla "olduğu" gibi gelebildikleri bir alan yaratmak düşüncesiyle kurulmuş bir topluluktur. Topluluk, tek bir ırksal, mezhepsel ya da kimlikli aidiyete dayanmamaktadır. Amerika'nın

“ulcu” kimliğinin bir Müslüman topluluğa yansımış halidir. Bu ulcu yapı Make Space’nin mezhebi taassuplara dayanmayan, dışlayıcı olmayan kapsayıcı bir din söylemini benimsemesine ve “ılımlı İslamcı” bir kimliğe sahip olmasına zemin hazırlamıştır.

Make Space, Amerika’nın çok kültürlü yapısından olduğu kadar aynı zamanda sistemlerinden de oldukça etkilemiştir. Make Space’i unluğu oluşturan diğer Müslüman topluluklardan farklılaştıran hatta kimliğini kazandıran yönleri, Amerikan hayatının doğal parçası olan faaliyetleri kendi müfredatında temel esas olarak uygulamasından kaynaklanmaktadır. Gerçekleştirdiği faaliyetleri, herhangi bir Amerikalı’nın günlük hayatındaki sosyal, kültürel ve sanatsal faaliyetlerin İslamlaştırılmış versiyonunu sunmaktadır.

Sonuç olarak Amerikan İslamı’nın, her ne kadar içerisinde farklı mezhepsel ve kimliksel aidiyetleri söz konusu olsa da, dünyanın diğer Müslüman coğrafyalarından farklı, kendisine ait “mezhepler üstü” bir dinsel geleneğinin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte bu yapı Amerika ve Amerika dışındaki sosyal, kültürel ve politik olaylardan oldukça etkilenmekte, sürekli değişen ve gelişen yapısıyla kırılgan bir görünüm arz etmektedir. Günümüzde ise Make Space rneğinde olduğu gibi Amerikalılaşan Müslümanlar belirgin şekilde etkinliklerini sürdürmektedirler.

Kaynakça

- Esposito, J. L. "Moderate Muslims: A Mainstream of Modernists, Islamists, Conservatives, and Traditionalists. , 22(3), 11-20." *American Journal of Islam and Society* 22/3 (2005), 11-20.
- Kambiz, GhaneaBassiri. *A History of Islam in America: From the New World to the New World Order*. Cambridge University Press, 2010.
- Lai, Tianjian - Batalova, Jeanne. "Immigrants from Iran in the United States". *Migration Policy Institute*. Erişim 17 Mayıs 2024. <https://www.migrationpolicy.org/article/iranian-immigrants-united-states-2021>
- Michelle, Mehrtens. "What Does It Mean to Be American Muslim?" *Simitsonian Forklife Festival*. 21 Ağustos 2017. <https://festival.si.edu/blog/what-does-it-mean-to-be-american-muslim>
- Montalvo, Julian - Batalova, Jeanne. "Afghan Immigrants in the United States". *Migration Policy Institute*. 15 Şubat 2024. Erişim 12 Mayıs 2024. <https://www.migrationpolicy.org/article/afghan-immigrants-united-states-2022#:~:text=The%20Biden%20administration%20launched%20operation,tot al%2046.2%20million%20U.S.%20immigrants>.
- Nader, H. Hakim vd. *The Paradox of the Moderate Muslim Discourse: Subtyping Promotes Support for Anti-muslim Policies* (21 Aralık 2020). <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7779589/>
- Paul, Galloway. "Muslim-American or American Muslims? Here is Why It Matters". *MuslimMatters*. 19 Nisan 2011. <https://muslimmatters.org/2011/04/19/muslim-american-or-american-muslims-here-is-why-it-matters/>
- Seyyed Hossein Nasr. "Origins and Development of Islamic Studies in the U.S.: A Historical Overview of Trends and Institutions". *Observing the Observer - The State of Islamic Studies in American Universities*. ed. Mumtaz Ahmad vd. 12-27. International Institute of Islamic Thought, ts.
- "About MLD", 13 Mayıs 2024. <https://mason360.gmu.edu/mld/home/>
- "About MSA". Erişim 13 Mayıs 2024. <https://mason360.gmu.edu/msa/about-us/>
- "Center DC - Who We Are", 09 Mayıs 2024. <https://centerdc.org/>
- "Center DC Events", 01 Mayıs 2024. <https://centerdc.churchcenter.com/registrations/events>

- “Enslaved and Muslim in Early America”. https://www.si.edu/sidedoor/ep-17-enslaved-and-muslim-early-america?utm_campaign=2404--eg--oa-oef--ad--google--search--cul--acq-----gg-sidedoor----&utm_medium=cultivation&utm_source=oa-oef--ad--google--search&gad_source=1&gclid=Cj0KCQjw3tCyBhDBARIsAEY0XNkpKieTMdX9QsXmmn13QlZ_O_c09XKy0UtCCKxI6t9YFheux4ELksIaAj21EALw_wcB
- “Green Muslims - Living the Environmental Spirit of Islam”, 10 Mayıs 2024. <https://www.greenmuslims.org/>
- Migration Policy Institute. “Immigrant and Emigrant Populations by Country of Origin and Destination”. Erişim 22 Mayıs 2024. <https://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/charts/immigrant-and-emigrant-populations-country-origin-and-destination>
- “Islamic Circle of North America”, 14 Mayıs 2024. <https://icna.org/about/>
- “makespace”, 13 Mayıs 2024. <https://www.instagram.com/p/C2aUAbPgQ8p/?igsh=MWg4eHphNDdmNmwybg==>
- Four Estate. “Local Muslim Organization Makes Space For All”. 10 şubat 2015. <https://gmufourthestate.com/2015/02/10/local-muslim-organization-makes-space-for-all/>
- “Make Space Muslims”. Erişim 24 Mayıs 2024. https://www.google.com/search?q=Make+Space+Muslims&sca_esv=3297987aa0772086&rlz=1C1YTUH_trTR1026TR1027&sxsrf=ADLYWIII3BmqAGFQ2HgqgEPTinHiz00DKw%3A1716861291519&ei=azlVZuSoH4Ce5NoP5d-24AE&udm=&ved=0ahUKEwikiqPbnq-GAxUAD1kFHeWvDRwQ4dUDCBA&uact=5&oq=Make+Space+Muslims&gs_l=Egxn3Mtd2l6LXNlcnAiEk1ha2UgU3BhY2UgTXVzbGltc0i8IVCQAljzHHABeAGQAQCYAX-gAbQJqgEDOS40uAEDyAEA-AEBmAINoAkHcSICChAAGLADGNYEGEfCaggQABiABBjLAcICBhAAGBYHsICCBAAGIAEGKIEwgIIEAAYFhgKGB7Cag4QLhiABBjHARjLARivAcICBBAjGCfCAhEQLhiABBjHARjLARIoBRivAcICCAuGIAEGNQCGMsBwgIgeC4YgAQYxwEYyWEYjgUYrweYlwUY3AQY3gQY4ATYAQGYAwCIBgQBgi6BgYIARABGBSSBwM0LjmgB-VS&sclient=gws-wiz-serp
- “MakeSpace”. Erişim 13 Mayıs 2024. <https://www.instagram.com/imakespace/>
- “MakeSpace”. Erişim 14 Mayıs 2024. <https://www.facebook.com/imakespace/>
- “Mustafa Center”. Erişim 14 Mayıs 2024. <https://mustafacenter.org/>
- “Our Story”. Erişim 13 Mayıs 2024. <https://imakespace.com/our-story/>

The First American Muslims. Pluralism Project Harvard University. Harvard University, 2020.

U.S. Muslims Concerns About Their Place In Society, But Continue to Believe in the American Dream. Pew Research Center, 26 Temmuz 2017.

Who Are American Muslims? Institute For Social Policy and Understanding, ts.
www.ispu.org/poll